

EĞİTİM HAREKETLERİ DERGİSİ'NDE YAYINLANAN ORTAÖĞRETİM İLE İLGİLİ MAKALELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜÇLÜ¹
Prof. Dr. M. Çağatay ÖZDEMİR²

Öz

Bu araştırmanın amacı, 1955-1980 yılları arasında yayınlanan Eğitim Hareketleri Dergisi'nde yayınlanan ortaöğretim kademesi ile ilgili makalelerin genel bir değerlendirmesini yapmaktır. Bu amaca ulaşmak için öncelikle 286 sayıdan oluşan dergide yer alan toplam 3153 makale incelenmiş ve ortaöğretim ile ilgili olarak yayımlanmış makaleler belirlenmiştir. Bu makaleler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Dergide genel ve mesleki ve teknik öğretim ile ilgili olarak; okul ve öğretmen sayıları, verilen eğitimin niteliği, uygulanan öğretim programları ve eğitimde fırsat eşitliği gibi konulara değinilmiştir.

THE EVALUATION OF THE ARTICLES ABOUT SECONDARY EDUCATION PUBLISHED IN THE JOURNAL OF EĞİTİM HAREKETLERİ

Abstract

The aim of this study is to conduct an overall evaluation of the translation of the articles in the journal of Eğitim Hareketleri published in 1955 – 1980. In order to achieve this aim, the total 3153 articles in the journal consisting of 286 issues have been examined and the translated articles have been determined. The issues handled in the translated articles have been gathered under certain categories after they have been evaluated through the method of analysis of content. In relation to general and vocational education in the journal were discussed the number of schools and teachers, given the quality of education, equality of opportunity in the educational programs and training.

I. GİRİŞ

Bilimsel alanda üretilen bilgilerin kamuoyuna duyurulmasında dergilerin önemli rolleri bulunmaktadır. İçinde yaşadıkları zamanı canlı olarak aktaran dergiler aynı zamanda tarih için de aydınlatıcı bir rol üstlenmektedirler. Eğitim Hareketleri Dergisi de dönemin eğitimsel sorunlarını bilimsel açıdan incelemiş ve çözüm-

* Eğitim Hareketleri Dergisi'nin Eğitim Sorunları Açısından Değerlendirilmesi isimli doktora tezin-den özetlenmiştir.

¹ Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, mguclu@erciyes.edu.tr

² Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, cagatay@gazi.edu.tr

ler aramıştır. Fakat dergide, eğitim sorunlarını bilimsel açıdan ele alan makaleler yanında deneme amaçlı yazılmış çok sayıda yazıya da yer verilmiştir.

İlk olarak 1 Ocak 1955 yılında yayın hayatına başlayan Eğitim Hareketleri Dergisi 1980 yılına kadar yayın hayatına devam etmiştir. Yaklaşık 25 yıl yayın hayatına devam eden dergide toplam 286 sayıda 3153 yazıya yer verilmiştir. 23 ciltte toplanan dergi, 25 yıl içerisinde yaklaşık olarak 350.000 adet basılmıştır. Derginin son sayısı, Hıfzırrahman Raşit Öymen'in vefatından sonra, 1980 yılında Abbas Güçlü tarafından çıkarılmıştır. Dergide Öymen'e ait toplam 223 makale yer almaktadır. Bu makalelerin büyük çoğunluğunun eğitim politikası, eğitim tarihi ve öğretmenlik mesleğiyle ilgili olduğu görülmektedir.

Aylık olarak yayınlamaya çalışılan derginin bazı dönemlerde iki sayı birlikte yayımlandığı da görülmektedir. Dergilerin sayfa sayısı yaklaşık olarak 30-35 dolayındadır. Nitekim dergi incelendiğinde eğitimle ilgili sorunların bilimin ışığında ele aldığı ve elde edilen sonuçların eğitim camiasıyla paylaşıldığı görülmektedir.

Derginin sahibi ve editörü Hıfzırrahman Raşit Öymen³, derginin ilk sayısında Eğitim Hareketleri Dergisi'nin çıkış amacını şöyle ifade etmektedir:

“Eğitim meselelerini ilmin ve hayatın ışığında aydınlatmak, geniş bir işbirliği çerçevesinde dile gelen ve gelmeyen davaları manalandırmak, meslek efkârı umumiymizi bu istikamette harekete getirmek, bizim yolumuz olacaktır.

Eğitim işi cemiyette en önemli problemlerden biri olmaya devam ediyor. Hatta dünyanın uğursuzluğunu giderme çareleri ararken -çok defa neticesiz bile kalsa- başta geliyor. Bu yoldaki gayretleri bir araya getirmek için “Birleşik Milletler İdeali” ile milletlerarası bir anlayış birliğine de varılmak isteniyor. Teknik dünyamız mesafeleri ve hudutları çok daraltmış ve kısaltmıştır. Manevi dünya içinse aslında umut ve mesafe fikri içinde hareket, bir mesele sayılmamak gerekir. Buna karşılık manevi bünyelerin tarih içindeki terakümünü gelecek dünya içinde değerlendirebilmek daha zor ve daha çok sanat isteyen bir iş olarak görünmektedir. Dergi, emeklerinden ve alakalarından faydalanabileceğimiz arkadaşlarla bir arada, bu maksat uğrunda faydalı olmaya çalışacaktır.”

Dergide yer alan makalelerin yazarları alan olarak gruplandırıldığında eğitimcilerin yanında tarihçilerin (Örneğin; Cevat Dursunoğlu, Faik Reşit Unat), ilahiyatçıların (Örneğin; Süleyman Ateş, İ. Agâh Çubukçu), hukukçuların (Örneğin,

³ Hıfzırrahman Raşit Öymen, Maksadımız, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 1, 1955, s. 2.

Yavuz Abadan), gazetecilerin (Örneğin Hıfzı Topuz) ve edebiyatçıların (Örneğin; Peyami Safa, Metin And) makalelerine de yer verildiği görülmektedir.

Dergide makalesi sayısı bakımından en fazla (10 makaleden daha çok) makalesi yayınlanan yazarlar; Hıfzırahman Raşit Öymen, Münir Raşit Öymen, Rahmi Dereköy, Mahmut Goloğlu, İhsan Baykal, Bedri Alogan, Hüsamettin Daldal, İ. Ağâh Çubukçu, Mehmet Albayrak, Adnan Çakmakçıoğlu, H. Hüsnü Cırtlı, Hulusi Gökıy, İbrahim Özgentaş, Kemal Üstün, Halil Fikret Kanad, F. Ragıp Tuncor, Muvaffak Uyanık, Kadri Yörükoğlu, Sabri Kolçak, M. Güner Demiray, M. Rauf İnan, Mehmet Dağ, Mehmet Albayrak, Necip Alpan, Şevket Ural, Şükrü Kaçar, Yahya Özsoy ve Ferit Ragıp Tuncor olarak sıralanmaktadır. Dergide makalesi en fazla olan yazarların özellikleri incelendiğinde bu yazarların Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, il millî eğitim müdürlüğü, eğitim enstitüsü müdürlüğü, eğitim enstitüsünde pedagoji öğretmenliği, müfettişlik ve milletvekilliği gibi görevlerde buldukları görülmektedir. Bunun yanında dergide makale sayısı fazla olan yazarlar arasında araştırmacı yazarlar ve ilahiyatçıların da olduğu görülmektedir.

Dergide sadece makalelere değil aynı zamanda şiirlere, hikâyelere de yer verilmiştir. Ankara'da basılan derginin sayfa sayısı her sayıda 30 ile 40 arasında değişmektedir. Dergi içerisinde çok az resim yer almaktadır.

1968 yılına kadar dergide yer alan makaleler genellikle farklı konularda iken bu yıldan sonra yayınlanan her sayının belirli bir konusunun olduğu görülmektedir. Ayrıca dergide yurt içinde ve dışında eğitim alanında yapılan bilimsel toplantılarda ele alınan konular ve sonuçlara da yer verilmiştir.

2. Dergide Yayınlanan Ortaöğretim Kademesi İle İlgili Makalelerin Değerlendirilmesi

Örgün eğitim sisteminin önemli halkalarından birisini de ortaöğretim kademesi oluşturmaktadır. Dergide ortaöğretim kademesine ilişkin 35 makale yer almaktadır. Genel ortaöğretimle ilgili olarak dergide yer verilen makalelerde okul ve öğretmen sayıları, verilen eğitimin niteliği, uygulanan öğretim programları ve eğitimde fırsat eşitliği konularına değinilmiştir.

Dergide mesleki ve teknik öğretimle ilgili olarak ele alınan konular ise; mesleki ve teknik eğitime devam eden öğrenci sayıları, yönlendirme, mesleki ve teknik eğitimin ihtiyaç duyulan eleman sayısını karşılama durumu ve öğrencilerin meslek seçimleri gibi konulara değinilmiştir.

2.1. Genel Ortaöğretim

Dergide genel ortaöğretimde görülen sorunların başında sınıfların aşırı derecede kalabalık olması gelmektedir⁴. Bu konuda özellikle ortaokul diploması alan her çocuğun liseye gitmek istemesi sonucu büyük illerde 80-90 kişilik sınıflarda eğitim-öğretim yapıldığı ifade edilmektedir. Dergiye göre okul mevcutları 1500-2000 kişiye kadar ulaşmakta, çocukların bu okullarda adeta nefes almaları zorlaşmaktadır. Oysa ortaöğretime devam eden öğrencilerin ergenlik döneminde bulunmaları nedeniyle yakından takip edilmeleri büyük önem taşımaktadır. Fakat dergiye göre yaş dönemi itibariyle yakından takip edilmesi gereken lise öğrencilerinin okul idarecileri ve öğretmenleri tarafından yakından izlenememesi nedeniyle sorunlarının belirlenip çözülemediği görülmektedir. Kalabalık okullarda idareciler kadar velilerde öğrencilerini takip edememektedir. Öğretmenler de sınıflarında disiplini tam olarak sağlayamadıkları için derslerinde istenen başarıyı gösterememektedirler. Bunun yanında kırsal kesimde ortaöğretim görmek için gelen öğrencilerin uyum sorunları da önemli bir problem alanı olarak kendini göstermektedir⁵.

Ortaöğretimde kalabalık sınıflar sorunu; nüfusun giderek çoğalması, fakat okul sayısının nüfus artışına paralel olarak arttırılamaması nedeniyle giderek ağırlaşan bir sorun haline gelmiştir. Dergide 1960'lı yıllarda mevcut ortaöğretim kurumlarının liseye devam etmek isteyen öğrencilerin taleplerini karşılamakta zorlandığı dile getirilmiştir. Hatta bazı okullarda ikili ve üçlü öğretim yapılmak zorunda kaldığı ifade edilmektedir. Dergide ayrıca bu sorunlara kısa zamanda çözüm bulunamamasının sorunların giderek daha da ağırlaşarak devam etmesine neden olacağı vurgulanmıştır⁶.

Dergide 1960'lı yılların öğretim anlayışına göre üniversitelere hazırlık sadece liselere verildiği belirtilmektedir. Bu durum meslek liseleri yerine liselere rağbeti arttırmıştır. Meslek liselerine büyük ihtiyacın olduğu dönemde lise ve lise öğrenci sayılarında büyük artışlar olmuş, meslek liseleri millî kalkınma hedeflerine göre düşük seviyede kalmıştır. Öte yandan liselerde verilen öğretim ilgi, istidat ve kabiliyetleri geliştirecek bir sistem içerisinde alınmadığından istidat ve kabiliyetleri ne yönde ve seviyede olursa olsun aynı hak ve imtiyazlarla liseden mezun olanların, kapasiteleri sınırlı olan üniversitelere akın etmelerine sebep olmuştur. Dergide bu durumun önüne geçilmesi için 7. Millî Eğitim Şûrası'nda alınan kararlar doğrultusunda "çeşitli olgunluk imtihanları sisteminin" uygulanmasına yönelik politikalar oluşturulmasının gerektiği dile getirilmiştir⁷.

⁴ Şaban Dede, Liselerde öğrenci kesafeti ve yetiştirme problemi, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 25, 1957, s. 27-28; M. Albayrak, Eğitim sistemimizde geniş bir reform gerekli mi?, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 90-91, 1962, 29-31.

⁵ Ş. Dede, 1957, a.g.m.

⁶ M. Albayrak, 1962, a.g.m.

⁷ S. K. Yetkin, Üniversitenin yeni yılı, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 94-92, 1962, s. 3-6.

Dergide ortaöğretimle ilgili tartışılan sorunlardan birisi de, eğitimde fırsat eşitliğinin yeterince sağlanamamasıdır. Ülke çapında uygulanan sınav sonuçları bu durumun en önemli göstergeleri olarak ele alınmıştır. Batı illerinde bulunan okullar, doğu illerinde bulunan okullara göre sınavlarda daha başarılıdır. Bu duruma örnek olarak üniversite sınav sonuçları verilmiştir. Dergide sorunun temel nedeninin, ülkemizde bulunan liselerin imkânlarının her ilde aynı olmaması olduğu ifade edilmiştir. Liselerin öğretmen kalitesi ve araç gereç bakımından eşit olmadığı, birçok lisede ortaokul öğretmenleri, hatta bazı liselerde öğretmenlikle ilgisi olmayan kişilerin de derse girdiği ifade edilmiştir⁸.

Liselerdeki öğretmen kalitesi yanında okullarda verilen bilgilerin sadece sınav amaçlı verilmesi nedeniyle yaşamla bağlantı kurulamadığı, bu durumda öğrenilen bilgilerin kalıcılığını azalttığı belirtilmektedir. Dergiye göre 1950'li yıllarda okullarda öğretmenler notu öğrenci karşısında bir tehdit unsuru olarak kullanılmaktadırlar. Bu durumun bilgilerin ezberleyerek öğrenilmesini beraberinde getirdiği gibi öğrenmenin kalıcılığını da olumsuz etkilediğinden söz edilmektedir. Hatta notun bir silah olarak kullanılmasının öğrencinin yalan söylemesi, kopya çekmesi gibi istenmeyen davranışlar göstermesine de neden olabildiği dile getirilmiştir. Kitabî ve hafızaya dayanan programlar sebebiyle öğrencilerin yeteneklerinin ortaya çıkarılmadığı gibi var olan yeteneklerinin de geliştirilemediği vurgulanmaktadır. Dergiye göre daha çok dinlemeye ve anlatıma yönelik olarak yapılan öğretimle yetenekler ortaya çıkarılmamaktadır⁹.

Öğretmenlerin öğrenme-öğretme ortamlarında öğrencilerle ilişkilerinde notu bir silah olarak kullanmaları, iyi bir sınıf atmosferinin oluşturulamamasının nedeni olarak görülmüştür. Bu konuda Test ve Araştırma Bürosu tarafından "Lise ve Dengi Okullara Devam Eden Öğrencilerin Problemleri" isimli bir araştırmada çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda genel olarak öğrenciler, öğretmenlerin kendilerine haksızlık etmelerinden, incitici sözlerinden ve alaycı tavırlarından, daha çok gözde öğrencilerle ilgilenmelerinden, anlayış ve yakınlık göstermemelerinden, öğretmenlerden yeteri kadar yararlanamamaktan şikâyetçilerdir. Bu maddeleri işaretleyen öğrencilerin oranı %56 ile %80 arasındadır. Bu sonuçlar öğrencilerin okullara ve öğretmenlere güvenlerinin tam olmadığı ve öğretmenlerden ders vermektense daha fazla şeyler beklediklerini göstermektedirler¹⁰.

Dergide öğrenciler üzerinde yapılan araştırmalar yanında öğretmenler üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına da yer verilmiştir. Ortaöğretimin sorunları ile ilgili olarak 1963 yılında yaklaşık 7000 öğretmene bir anket uygulanmıştır. Anket-

⁸ F. Başaran, Üniversiteye giriş sorunu, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 19(220-221), 1973, 7-9.

⁹ M. G. Demiray, Not verme, not alam hastalığı, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 60, 1959, 9-10; Mustafa Üstündağ, Yeni millî eğitim bakanı Mustafa Üstündağ eğitim sorunlarını yeni bir zihniyetle ele alıyor, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 20(227-228), 1974, s. 1-5.

¹⁰ İ. Yurt, Eğitim araştırmalarımız, *Eğitim Hareketleri Dergisi* Sayı: 88, 1962, s.7-11.

lerde öğretmenlere ortaöğretim kademesinde uygulanmakta olan eğitim programları ve yönetmeliklerle ilgili sorulara yer verilmiştir. Araştırma sonuçları Millî Eğitim Bakanlığı'nın bir birimi olan Test ve İstatistik Bürosu'yla birlikte hazırlanmıştır. Araştırma sonucuna göre ortaöğretimde müfredat programlarının ve yönetmeliklerin yeniden ele alınması gerektiği ifade edilmiştir¹¹. Müfredat programları ve yönetmeliklerin yeniden ele alınmasına gerek duyulmasının nedenleri olarak şunlar ileri sürülmüştür:

- Günümüz Türkiye'sinin sosyal, ekonomik ve siyasi olarak değişmesi ve bilim alanında meydana gelen değişiklikler.
- Ortaokul ve lisenin hayatın, üniversitenin ve bizzat gençlerin kabiliyetlerini geliştiremediği gerçeği.
- Anayasamızın istidatlara ve kabiliyetlere farklı eğitime verdiği değer gerçeğinin gerçekleşmesi zarureti.
- Programlar üzerinde ana, baba, öğretmen, idareci ve hatta öğrencilerin şikâyetinde bulunması.
- Programların esnek olmaması.
- Programların bugünün ortaöğretim gerçeğine uymaması.
- Sadece ezberlemeye yönelik bilgilere yer verilmesi.
- Okul kademeleri arasındaki ilişkisizlik.
- Ortaöğretimden akademik hayata gitmeyecekler için doğan zaruret.
- Konuların çeşitli sınıflarda çok tekrarlanması.
- Zorunlu derslere çok yer verirken seçmeli derslere yeterince yer vermemesi.
- Mevcut müfredatın bir uzviyet teşkil etmesi.
- Yönetmeliklerin pek çok açıdan ihtiyaçları karşılamaktan uzak olması.

Araştırmalar dil ve zekâ arasında yakın bir ilişkinin olduğunu ortaya koymaktadır. Mehmet Kaplan¹² dilin en güzel edebi ve fikri eserleri tahlil yoluyla öğrenilebileceğini ifade etmektedir. Kaplan, Türkiye'de öğrencilerin en büyük zaaflarından birisinin ana dilini iyi bir şekilde kullanamamak olduğunu ifade etmektedir. Üniversite aşamasına gelen öğrencilerin bir düşünce düzeni gösteren iki sayfa bile yazı yazamamaları bu konuda önemli bir göstergedir. Ona göre kompozisyon derslerini yazılı düşünce dersleri olarak ele almak ve buna önem vermek gerekmektedir. Kaplan, ayrıca buradan hareketle ortaokul ve liselerde çocuklara derslerde tek

¹¹ O. Ülkümen, Ortaöğretimin meseleleri, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 9(107-108), 1963, s. 4-6.

¹² Mehmet Kaplan, Dil ve düşüncenin karşılıklı geliştirilmesi, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı:236-237, 1975, s.8-9.

kitap okutulmasını eleştirmekte, bu durumun çocukları ezbere yönelttiğini ifade etmektedir. Çocukların araştırmacı zekâyla yetişmeleri için derslerde birden fazla kaynak kullanılmalıdır. Bunun yanında bizde maarif denildiğinde ilk akla gelenin öğretmen ve kitap olduğunu ifade eden Kaplan, millî, beşeri ve ilmi kültürün kitapla edinileceğini ifade etmektedir. Fakat ona göre bu konuda henüz millî ve ilmi sahada sağlam ve geniş bir bilgi edinilebilecek bir kütüphanenin bulunmadığı görülmektedir.

Dergide ele alınan sorunlardan birisi de kırsal bölge ortaokullarından gelen öğrencilerin devamsızlık sorunlarıdır. Bu sorunların ortadan kaldırılması için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği belirtilmiştir¹³.

Ortaöğretimle ilgili sorunlardan birisi de eğitim ve öğretim programlarıdır. Ortaöğretimde eğitim programlarının günün koşullarına cevap veremediği belirtilmiştir. Programlarda millî ve bölgesel konulara da yer verilmesi gerektiğinin vurgulandığı dergide ders araç gereçlerinin yetersiz olduğu liselerde, sınav yönetmeliğinin günün koşullarına uygun olmadığı belirtilmiştir. Çünkü öğrencilerin liselerden konuşarak değil yazarak mezun olduğu, hitabet sanatını geliştiremedikleri dile getirilmiştir. Ders kitaplarının sorunlarla iç içe olduğu belirtilen dergide günün ihtiyaçlarına uygun kitapların yazılmasının bir gereklilik olduğuna değinilmiştir¹⁴.

Dergiye göre okullarda uygulanan programların öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına cevap vermemesi, okullarda disiplin olaylarının görülme sebepleri arasında yer almaktadır. Bunun yanında sınıf mevcutlarının kalabalık olması da okulda disiplin sorunlarının görülme nedenlerinden birisi olduğu belirtilmektedir. Dergide, okullarda görülen disiplin sorunlarıyla çevre arasında yakın bir ilişkinin bulunduğunu belirtilmektedir. Özellikle ortaöğretim kurumlarının şehir merkezlerinde olmasının, bu kurumların mekân olarak dar olmasına neden olduğu, öğrencilerin gürültülü, kötü kokulu ortamlara mahrum kaldıkları ve öğrencilere mekânlara bağlı olarak yasaklar getirilmeye başlandığı belirtilmektedir. Bu şekilde okulun, öğrencilerin bazı gereksinmelerin karşılanmasına sınırlamaların getirildiği ifade edilmektedir¹⁵. Dergide büyük şehirlerde hava kirliliğinin insan sağlığı için bir tehdit oluşturduğu dile getirilmektedir. Bu durumun okullar için de önemli bir tehdit oluşturduğu vurgulanmaktadır. Henüz gelişme çağındaki çocukların okullarda karanlık, rutubetli, tozlu ve havası bozulmuş odalarda en değerli zamanlarını geçirdikleri düşünüldüğünde bu durumun onların sağlıklarını ve psikolojilerini olumsuz etkilediği dile

¹³ UNESCO Millî Komisyonu, Öğretmen sorunları, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 17(190-191), 1971, s.4-7.

¹⁴ UNESCO Millî Komisyonu, 1971, a.g.m.

¹⁵ Kadri Yörükoğlu, Eğitimde çevre, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 10(158-159), 1964, 5-11.

getirilmektedir¹⁶. Dergiye göre bunun önüne geçmek için ortaöğretim kurumlarını şehir kenarlarına ya da dışına yapmak gerekmektedir¹⁷.

Ortaöğretim kurumlarında öğrencilerin olumsuz davranışları disiplin yönetmeliğine göre cezalandırılmaktadır. Günümüzde davranış notu olarak bilinen notlar, geçmişte hareket notu olarak karnelerde yer almıştır. Dergide davranış notlarının tüm okullarda 10 olduğu ifade edilmektedir. Suç işlemeyen çocukların hareket notları değişmezken, suç işleyen çocukların notları kademeli olarak düşürülmektedir. Hareket notları öğretimden ziyade eğitimle yakından ilgili olarak ele alınmıştır. Dergide hareket notlarına öğretim notları kadar önem verilmediği ifade edilmiştir. Örneğin nasıl ki sınıfı geçmek için en az 4,5 ortalamayı tutturmak gerekirse eğitimsel açıdan da sınıfı geçebilmek için hareket notlarına bir ölçüt getirilmelidir. Bu ölçüt getirildiğinde öğretim notları ne olursa olsun sınıf tekrarı yapılması gerekli görülmüştür. Ayrıca hareket notlarının okul değiştirilmelerinden etkilenmemesi, eski notun devam ettirilmesinin gerekliliği belirtilmiştir. Öğrenci daha önce öğrenim gördüğü okulda hareket notu 2'ye düşmüşse başka bir okula gittiğinde hareket notu tekrar 10'a çıkmaktadır. Öğrencilerde disiplin sorunlarının görülmesinin nedenlerinden biriside öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirebilecekleri alanların sınırlı olmasıdır¹⁸. Okullarda verilen eğitime destek olması, öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirebilmeleri ve öğrencilerin araştırmacı bir kişilik kazanmaları için okul kütüphaneleri önemli bir yere sahiptir.

Nail Bayraktar¹⁹, XIII. Kütüphane Haftası nedeniyle ele almış olduğu makalesinde okul kütüphanelerinde görev alan görevlilerin kütüphaneden başka ayniyat, muhasebe gibi değişik görevler için de görevlendirilmelerinin istenen verimi düşürdüğünü ifade edilmektedir. Ayrıca çocuk kitaplıklarında sadece Kız Meslek Liselerinin Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümünü mezunlarının görevlendirilmesiyle oluşturulan standardizasyon, okul kütüphanelerinde görevlendirilen memurlar içinde getirilmeli, menşe farklılığının önüne geçilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bunun yanında okul ve öğrenci sayısında görülen artış karşısında yeni kütüphanelerin oluşturulması ve bu kütüphanelere atanacak üniversite mezunu kütüphane memurlarının yetiştirilmesi gerektiği dile getirilmektedir. Dergide gelecekte okul kütüphanelerinden başarı sonuçları alınması için öğretmen yetiştiren okulların programına kütüphanecilik dersi konulması, ortaöğretimde seçmeli dersler arasında kütüphane bilgisinin yaygınlaştırılması, ilkokulların müfredat programlarının içine kütüphane konusunun konulması ve ortaöğretim programlarının öğrenci ve kütüphane arasında sıkı bir işbirliği gerçekleştirecek şekilde düzenlenmesi ve okul kü-

¹⁶ M. Uyanık, Açık hava eğitimi, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 65-66, 1960, s.17-18.

¹⁷ Kadri Yörükoğlu, 1964, a.g.m.

¹⁸ E. Toker, Hareket notu üstüne, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(144-145), 1968, s.3-4.

¹⁹ N. Bayraktar, XIII. kütüphane haftasının anlamı, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 262-263, 1977, s.24-28.

tüphanelerinin zemin katta bulunması gibi konuların dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir.

Ortaöğretim ile ilgili sorunlara UNESCO Millî Komisyon Raporu'nda da yer verilmiştir. 1971 yılında toplanan UNESCO Millî Komisyonu Raporu'nda²⁰ ortaöğretim kurumlarında davranış bozukluğu olan öğrenciler için yardımcı olabilecek rehberlik servisleri bulunmadığı ifade edilmektedir. Bunun için rehberlik servisleri kurulmalıdır. Raporda ayrıca okul sağlığı için okul sağlığı doktoru ve hemşiresi yetiştirip, okul sağlığı merkezlerinin kurulması, görme ve işitme sorunları ile ruhsal sorunları bulunan öğrencilerin de belirlenip tedavi edilmelerinin sağlanmasının gerekliliği ifade edilmelidir. Bunun yanında raporda okul dış sağlığı hizmetleri için de personel yetiştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

Ortaöğretim sistemimi ile ilgili görülen sorunlar, eğitim sorunlarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Hıfzırrahman Raşit Öymen²¹, ortaöğretim sorunlarımız üzerine yazmış olduğu makalesinde Millî Eğitim Bakanlığı'nın bunalıma düştüğü konuları iki kategoride ele almıştır. Bunlar; öğrencilerin alt kademelerden üst kademelere doğru ilerledikçe tıkanmaların yaşanması, ihtiyaçlara cevap verilememesi ve üniversiteye gelen öğrencilerin yeterli olgunluğa sahip olarak gelmemeleridir. Öymen, VIII. Millî Eğitim Şûrasının bu sorunlara çözüm üretmesi gerektiğini ifade etmiştir.

2.2. Mesleki ve Teknik Öğretim

Mesleki ve teknik öğretim gelişmiş ülkelerde üzerinde önemle durulan alanlardandır. Türkiye'de konuya ilişkin özel bir önemin verileceği hükümet programları ve kalkınma planlarında sıkça ifade edilmesine rağmen Eğitim Hareketleri Dergisi'ne göre uygulamada tam bir başarı elde edilememiştir. Bu durumun özellikle üniversite kapısında yığılmalara sebep olduğu belirtilmekte, vasıfsız insanların yetiştirildiği dile getirilmektedir²². Üniversite kapısında birikmenin temel nedeni ise ortaöğretim sisteminin yurt ve ekonomik hayatımızın gerçekleriyle uyuşmamasından, ara meslek elemanlarımızın istihdam olanaklarının kısırlığından ileri geldiği bildirilmektedir. Ülkenin kalkınması için ara insan gücü yetiştirmenin önemine işaret edilen dergide, bu ihtiyacın karşılanabilmesi için teknisyen ve mühendis yardımcısı seviyesinde elemanların yetiştirilmesinin gerektiği vurgulanmıştır²³.

Reşat Özalp²⁴, Eğitim Hareketleri Dergisi'nde ele almış olduğu makalesinde liselerden mezun olan öğrenci sayısının tamamının üniversiteye yerleşmemesi

²⁰ UNESCO Millî Komisyonu, 1971, a.g.m.

²¹ Hıfzırrahman Raşit Öymen, Orta öğretim Sorunu, , 16(188-189). 1970, s.21-23.

²² Mustafa Üstündağ, a.g.m.; Reşat Özalp, Millî eğitimimizde reform çalışmaları ve sorunları, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 242-243, 1975, s.9-14.

²³ Mustafa Üstündağ, 1974, a.g.m.

²⁴ Reşat Özalp, 1975, a.g.m.

ve bunun her yıl katlanarak artması sonucu bakanlığın bir arayış içine girdiğini ve bu konuda öğrencilerin ortaöğretim ikinci kademedede daha çok mesleki eğitim veren kurumlara yönelmelerini sağlamak için çalışmalar yaptığını ifade etmektedir. İlköğretmen okulları ve diğer bakanlıklara bağlı memur yetiştiren okullar dışında kalan meslek okulları oranının, ortaöğretim kurumları içinde %26,4'ünü teşkil ettiğini ifade eden Özalp, bu oranın gelişmiş batı ülkelerine göre oldukça düşük kaldığını belirtmektedir. Ona göre planlı dönemde endüstrinin değişik kademelelerinde ortaya çıkan personel ihtiyacında artış görülmesine karşın bu ihtiyacı karşılamaya yönelik çabalar yetersiz kalmıştır. Örneğin 1972 yılında kalifiye insan gücü açığı 522.000 iken bu rakam III. Beş Yıllık Dönemde 1.200.000'i aşacak durumdadır. Özalp, Türkiye'de mesleki eğitimin iyileştirilmesi, ortaöğretim kademesinde okuyacak olan gençlerin daha çok meslek okullarına yönelmeleri için yurt dışı ve yurt içinden uzmanlara rapor hazırlatılması, bu konuda komisyonlar kurulmasına rağmen gerekli başarının elde edilemediğini dile getirmektedir. Ona göre bu durumun temel nedeni; gerekli finansmanın, ders araç-gereçlerinin ve kalifiye personelin sağlanamamasıdır.

Dergide Bakanlığın mesleki eğitimle ilgili sorunlara çözüm getirmek için eğitim sisteminde bir dizi reform yapmasının gerekli olduğu vurgulanmıştır. Yapılacak olan reformların başta gelenleri şöyle ifade edilmiştir: Millî Eğitim Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatının yeniden organize edilmesi, zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılması, ortaöğretim sisteminin yeniden düzenlenmesi, mesleki ve teknik öğretim yapan öğretim kurumlarının iş yerleriyle ilişkilerinin geliştirilmesi ve üniversite kapılarında görülen yığılmaların giderilmesi. Bu sorunların en önde geleninin ortaöğretim sisteminin yeniden ele alınması, öğrencilerin çoğunluğunun mesleki ve teknik öğretim veren okullara yöneltilmesi olduğu belirtilmiştir. Yapılan araştırmalar ilköğretime kaydolun çocukların ancak yüzde yirmi yedisinin üniversite okuyabildiğini göstermektedir. Dergide 1955 ve 1968 yılları arasında liselere kayıt olan öğrenci sayısı hızlı bir artış gösterirken, mesleki ve teknik öğretim veren okullara kayıt olan öğrenci sayısında hızlı bir düşüşün yaşandığı dile getirilmektedir²⁵.

III. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi sonunda Türkiye'de insangücü açığının yaklaşık olarak 327.000 olacağı ve bunun mevcut mesleki ve teknik eğitim veren okulların tamamının vermiş olduğu mezunlar dikkate alınsa bile açığın kapatılması için en az 25 yılın geçmesi gerektiği belirtilmiştir. Dergiye göre bunun için yapılması gereken, mevcut eğitimin reforme edilmesidir. DPT'nin yapmış olduğu araştırma sonucunun aktarıldığı dergide, Anadolu'da küçük sanayi mensup-

²⁵ Reşat Özalp, Eğitim örgütü ile ilgili reform çalışmaları ve geçmişte bu konuda harcanan çabalar, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 248-249, 1976, s.4-8.

larının büyük çoğunluğunun çırak, kalfa ve usta bulamadıkları ve bu nedenle de üretimlerini arttıramadıklarını dile getirilmiştir²⁶.

Dergide Türkiye’de mühendis başına düşen teknisyen ve kalifiye işçi sayısının düşük olmasının bir yandan mühendisleri alt nitelikteki işleri yapmaya zorladığı, diğer yandan da insangücü sermayesinin yerinde kullanılmamasına neden olduğu için üretimi olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Ayrıca mühendis başına düşen teknisyen sayısında azalma dikkat çekici bulunmuştur. Örneğin inşaat mühendisi ve mimar başına düşen teknisyen sayısının 1, makine mühendisi başına düşen teknisyen sayısı 2 iken, doktor başına düşen hemşire sayısı daha da azdır. Bu durum, Türkiye’de ara insan gücü eksikliği bulunduğu delili olarak görülmüştür. Dergiye göre bu sorunun, ortaöğretim üstü-ön lisans veya 2-3 yıllık yükseköğretim kurumları yoluyla giderilebileceği belirtilmiştir²⁷.

Dergide Mesleki ve teknik eğitimle ilgili ele alınan sorunlardan birisi de 1970’li yıllarda teknik okullarda bulunan kalifiye teknik öğretmen açığıdır. III. Beş Yıllık Plan dönemi içinde teknik liselerde 18000 teorik, teknik ve atölye öğretmene, ortaokullarda da bu sayıya yakın Fen Bilgisi öğretmene ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Ortaokullarda çeşitli meslek dersleri programlarının uygulanmaya başlamasının da düşünüldüğü bu dönemde, teknik iş bilgisi, ev ekonomisi, tarım ve endüstriyel sanatlar öğretmen açığı daha da büyük boyutlara ulaşacağı görülmüştür. Hedefler arasında pratik sanat okullarının yurt çapına yayılması bulunmaktadır. Dergide bu çerçevede 7 ile 8 bin dolayında teknik atölye öğretmene daha ihtiyaç duyulduğu dile getirilmiştir. Öğretmen açığının teknik öğretmen yetiştiren okulların ve eğitim enstitülerinin kapasitelerinin artırılarak çözülmesi düşünülmüştür²⁸.

Bilgi, bir toplumun kalkınması için ne kadar gerekliyse ekonomik kalkınma için de teknik bilgi önemlidir. İnsan gücünü ülke hizmetleri için hazırlarken kişiyi ilgisi ve yeteneğinin bulunduğu bir alana yöneltmek önemli bir konudur. Aksi halde işinden memnun olmayan insanlar topluma kazandırılacaktır. Genelde ilkokuldan ortaokula devam edecek öğrenciler için eleme sınavı yapılması ve elelenlerin meslek okullarına devam etmesi uygun görülür. Bu durum yanlış bir düşüncedir. Mesleki eğitim içinde kaliteli öğrenciye ihtiyaç bulunmaktadır²⁹. Ayrıca mesleki ve teknik eğitimden beklenen verimin elde edilmesi için rehberlik sistemine önemle yer verilmelidir³⁰. Rehberliğin önemli bir türü de mesleki rehberliktir.

²⁶ Reşat Özalp, Teknik öğretim ve sanayimiz: Bir sempozyumun hatırlattıkları, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 250-251, 1976b, 16-20.

²⁷ Mustafa Üstündağ, 1974, a.g.m.

²⁸ Mustafa Üstündağ, 1974,a.g.m.

²⁹ Hamdi Hızal, Millî eğitim davamız, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 10(109-110), 18-21. 1964, s. 235; UNESCO Millî Komisyonu Raporu, 1971, a.g.m.

³⁰ Hamdi Hızal, 1964, a.g.m.

Dergide öğrencilerin alan ve meslek seçimlerinin bilimsel olarak yapıldığı belirtilmektedir. 8. sınıftan sonra liselere devam eden öğrencilerin kabiliyetlerine göre okullara devam etmedikleri vurgulanmaktadır (UNESCO Millî Komisyonu Raporu, 1971). Alan seçimi ile beraber meslek seçiminin de sağlıklı bir şekilde yapılmadığı vurgulanmıştır. Meslek tercihlerinin en az %90 gibi büyük bir kısmı ailelerin tavsiyesiyle gerçekleştiği belirtilmektedir. Meslek seçiminde yetenek ve ilginin dikkate alınmaması başarısızlığın nedenlerinden birisi olarak görülmüştür (Kurt, 1960; Türkdoğan, 1961). Türkdoğan (1961), özellikle şehirlerde yaşayan insanlar arasında çocuğun kabiliyeti hiç dikkate alınmadan avukat, doktor ve mühendis arzusunun adeta bir moda olduğunu ifade etmektedir. Ona göre ailelerin çocuklarının yeteneklerini dikkate almayarak meslek seçiminde sadece arzularının dediklerini yapmaları suni bir insan yaratmaktadır. Türkdoğan'a göre okullarda genel anlamda bir başarısızlıktan söz ediliyorsa, bunun sebeplerinden bir tanesini de yeteneklere göre meslek tercihinin yapılmamasından kaynaklanmaktadır.

Dergide aynı zamanda bir meslek okulu olan öğretmen yetiştiren kurumların sorunlarına da yer verilmiştir. 1960'lı yılların başlarında öğretmen yetiştiren kurumların muadilleri olan liselerle aynı haklara sahip olmadıkları belirtilmektedir. Örneğin bir lise mezunu öğretmen olabilmek için Genel Öğretim, Özel Öğretim Pedagojisi ve Psikoloji Uygulaması gibi meslek derslerinden sınava tabi tutularak öğretmen olabilmemesine rağmen, öğretmenlerin lise mezunu olabilmeleri için her üç sınıfta da okutulan derslerin tamamından yapılan sınavları geçmesi zorunlu tutulmuştur. Dergiye göre haksızlık olarak değerlendirilen bu uygulama, ülkedeki öğretmen eksikliğinin giderilmesine yönelik bir uygulama olarak görülmüştür. Her meslekte olduğu gibi öğretmenlik mesleğinde de ileri kademelere yükselmek için bir çaba içine girildiği, fakat mesleğinde ilerlemek isteyen öğretmenlerin yıllar önce okuduğu derslerden tekrar sınava tabi tutulması nedeniyle zorluk yaşadıkları dile getirilmektedir³¹.

Öğretmen yetiştiren kurumlar gibi önemli bir meslek okulu da tarım okullarıdır. Tarımın önemli ekonomik alanlardan birisi olarak görüldüğü dergide, bu alandan istenen verimin elde edilmesi için eğitimden yararlanılması gerektiği vurgulanmıştır. Dergide Türkiye'deki tarım eğitimi konusunda gelinen aşamalar Almanya ile kıyaslayarak anlatılmıştır. Türkiye'de veteriner, orman da dâhil orta ve yüksek düzeyde toplam 68 tarım meslek okulu bulunduğu belirtilen dergide. Almanya'da bu okullarının sayısının 850'yi bulduğu dile getirilmektedir. Bir tarım ülkesi olan Türkiye'de 320.000 kişiye bir tarım okulu düşerken Almanya'da 4.134 kişiye bir okul düştüğü vurgulanmaktadır³².

³¹ K. Kurt, Haklı değimliyiz? *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı:71-72, 1960, s. 22-23.

³² C. Çalgüner, Tarımsal eğitim ve öğretime duyulan ihtiyaç, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 265-266, 1977, s. 21-24.

3. SONUÇ

Yaklaşık 25 yıl kesintisiz bir şekilde yayın hayatına devam eden Eğitim Hareketleri Dergisi, önemli eğitim sorunlarını dile getirmiş, eğitim alanında ortaya çıkan yeni anlayış ve uygulamalar hakkında kamuoyunu bilgilendirme görevinde bulunmuştur. Dergide farklı alanlarda eğitim sorunlarına yer verilmiştir. Bu sorunlardan birisi de ortaöğretim alanında görülen sorunlardır. Dergide özellikle 1960'lı yıllardan sonra üniversiteye girme hakkının sadece liselere verilmesi, genel ortaöğretim kademelerine olan talebi arttırırken mesleki ve teknik eğitim veren kurumlara olan ilgiyi azalttığı belirtilmiş, bu durumun üniversite kapısında çok sayıda öğrencinin birikmesinin en önemli nedeni olarak görülmüştür.

Ortaöğretim alanında özellikle batı illerinin daha başarılı oldukları görülmüştür. Liselerin; öğretmen, araç gereç vb. imkânlar bakımında her ilde eşit olması, lise sonunda girilen sınavlar da başarıyı etkilediği, bu durumun eğitimde fırsat eşitliğini zedelediği dile getirilmiştir.

Dergide ortaöğretim kurumlarının sayılarının ihtiyacı karşılamaktan uzak olduğu dile getirilmiştir. Bu durumun ikili ve üçlü öğretimi gündeme getirmesi yanında, aşırı kalabalık olan ortaöğretim kurumlarında öğrencinin takibini zorlaştırdığı, davranış sorunlarını ortaya çıkardığını ileri sürülmüştür. Sınıfların aşırı kalabalık, müfredatın yoğun olması disiplin sorunlarına neden olduğu dile getirilmiştir.

Dergide ele alınan sorunlardan birisi de mesleki ve teknik eğitimin öğrenciler için cazip hale getirilememesidir. Özellikle ilköğretim sonunda iyi bir yönlendirmenin olmaması sonucu, genel ortaöğretim kademelerinde görülen yığılmalar nedeniyle ülkenin ihtiyacı olan ara insan gücünün yetiştirilmesinin zor olduğuna dikkat çekilmiştir.

Öğrencilerin meslek seçimlerinin bilimsel olarak ele alınmadığı belirtilmiştir. Meslek seçiminin gelişigüzel yapılmasının kişilerin ileri yaşamlarında mesleklerini başarılı bir şekilde yerine getirebilmelerini olumsuz etkilediği, bu kişilerin yaşamlarında mutsuz birer kişi oldukları vurgulanmıştır.

Dergide mesleki ve teknik öğretim veren liselerin araç-gereç, bina ve öğretmen bakımından eksiklikleri olduğu belirtilmiştir.

KAYNAKÇA

- Albayrak, M. (1962). Öğretmen yetiştiren kurumlarımız arasındaki dengesizlik, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 88, 38-39.
- Başaran, F. (1973). Üniversiteye giriş sorunu, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 19(220-221), 7-9.
- Bayraktar, N. (1977). XIII. kütüphane haftasının anlamı, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 262-263, 24-28.
- Çalgüner, C. (1977). Tarımsal eğitim ve öğretime duyulan ihtiyaç, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı:265-266,21-24.
- Dede, Ş. (1957). Liselerde öğrenci kesafeti ve yetiştirme problemi, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 25, 27-28.
- Demiray, M. G. (1974). Ortaöğretimdeki metodolojiye kısa bir bakış, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 20(227-228), 27.
- Hızal, H. (1964) Millî eğitim davamız, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 10(109-110), 18-21, s. 235
- Kaplan, M. (1975). Dil ve düşüncenin karşılıklı geliştirilmesi, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı:236-237, 8-9.
- Kurt, K. (1960). Haklı değimliyiz? *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı:71-72, 22-23.
- Öymen, H. R. (1955). Maksudımız, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 1, s. 1-2.
- Öymen, H. R. (1970). Orta öğretim Sorunu, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 16(188-189), s. 21-23.
- Özalp, R. (1975). Millî eğitimimizde reform çalışmaları ve sorunları, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 242-243, 9-14.
- Özalp, R. (1976). Eğitim örgütü ile ilgili reform çalışmaları ve geçmişte bu konuda harcanan çabalar, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 248-249, s.4-8.
- Özalp, R. (1976b) Teknik öğretim ve sanayimiz: Bir sempozyumun hatırlattıkları, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 250-251, 16-20.
- Toker, E. (1968a). Hareket notu üstüne, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(144-145), 3-4.
- UNESCO Millî Komisyonu (1971). Öğretmen sorunları, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 17(190-191), 4-7.
- Uyanık, M. (1960). Açık hava eğitimi, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 65-66, 17-18.

- Ülkümen, O. (1963). Ortaöğretimin meseleleri, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 9(107-108), 4-6.
- Üstündağ, M. (1974). Yeni millî eğitim bakanı Mustafa Üstündağ eğitim sorunlarını yeni bir zihniyetle ele alıyor, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 20(227-228), 1-5.
- Yetkin, S. K. (1962). Üniversitenin yeni yılı, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, Sayı: 94-92, 3-6.
- Yörükoğlu, K. (1964). Eğitimde çevre, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 10(158-159), 5-11.
- Yurt, İ. (1962). Eğitim araştırmalarımız, *Eğitim Hareketleri Dergisi* Sayı: 88, 7-11.